

OBSAH

ÚVOD DO HOSPODÁŘSKÉ VĚDY 1

Věda hospodářská jedná o tom, jak pečuje člověk o udržení a zlepšení života. – Živočichové pečují o udržení svého života pudově. – Ustrnulá činnost živočichů a pokračující činnost člověka (včelí úl–lidská dílna). – Živočichové „poslouchají“ přírodních zákonů. – I v přírodě je vývoj a jsou zařízení, která shledáváme účelnými. – Lidskou tvorbu přičítáme člověku jako záměrné dílo, řízené jeho myšlenkou a vůlí. – Lidská tvorba má své meze i své podmínky. – Výklad o tvorbě člověka není přírodní vědou.

ODDÍL PRVNÍ:

ČÁST VŠEOBECNÁ

A. ZÁKLADNÍ POJMY ÚČELOVÉHO MYŠLENÍ

A. Jak se dívá na svět prakticky jednající člověk 9

Jak vidí svět prakticky jednající člověk a jak přírodovědec? – Budeme se dívat brýlemi prakticky jednajícího člověka.

B. Způsob pochopení. Účel a prostředek 10

Co jest, vykládáme příčinou; co jest chtěno, účelem. – Příčina (causa) a následek, nutná následnost. – Tak pořádáme v hlavě vše, co existuje. Kausální soustava poznatků. – Účel a prostředek. Člověk chce jedno, protože chce druhé. Soustava teleologická či finální. – Třetí odpověď na otázku Proč?: Logický důvod řadí k sobě soudy. Vykládá správnost úsudků. – Trojí: Proč? a trojí: Proto.

C. Ostatní souvztažné pojmy účelového myšlení

1. Potřeby 13

Potřeba je chtění něčeho jako prostředku. – Obsah účelu (co chci) dává charakter potřebám; podle toho jsou potřeby kulturní, obranné atd. – Potřeby aktivní a pasivní, když někdo pečuje o druhého.

2. **Užitek, užitečnost, škoda, škodlivost 14**
 Užitek jest uskutečnění účelu. Užitečnost jest způsobnost prostředku dáti užitek, uskutečniti účel. – Prostředkem je děj a předmět. Užitečný předmět jest statek. – Povaha užitku se řídí povahou účelu. – Účelová újma je škoda. Předměty a děje, které ji působí, jsou škodlivé. – Polarisace účelových kvalit.
3. **O statcích zvláště 16**
 Statek je užitečný předmět. – Přirozené vlastnosti, které činí statek způsobným sloužiti určitému účelu, tvoří jeho upotřebitelnost. – Přímá a nepřímá upotřebitelnost. Přímá plyne z přirozených vlastností statku, nepřímá ze směny. – Nepřímá upotřebitelnost jest konkrétní (určitá) nebo abstraktní (všeobecná). – Peníze jsou nepřímým abstraktním statkem. – Statky opotřebitelné slouží svým stavem, statky spotřebitelné svou změnou. – Statky zastupitelné. – Statky organizační, ideální.
4. **Výnos, náklad 19**
 Škoda spojená s nabýváním prostředků je nákladem. Prostředky se nabývají, aby byl získán jejich užitek. Převaha užitku nad nákladem je výnos. Bez výnosu se náklad nepodstupuje. – Náklad je účelová újma, užitek je účelový přírůstek, to, co ubývá a přirůstá, je obsah účelu, užitku i nákladu. Obsah nákladu je týž jako užitku.
5. **Účelové hodnocení 20**
 Prostředky hodnotím, když jim přisuzuji určitý stupeň užitečnosti. Hodnota je kvantita (stupeň) kvality. – Přírodní vědy mají své kvality, ovšem kausální; jejich stupeň je hodnota kausální, přírodovědná. – Co platí o užitečnosti, platí i o hodnotě. – Intensita potřeb. – Úsudek hodnotní vyjadřuje určitou způsobnost prostředku uskutečniti účel. – Obecně platné úsudky hodnotní jsou objektivní; vyjadřují objektivní hodnotu. – Hodnotní úsudky, které platí jen pro subjekt, jsou subjektivní, a hodnota, kterou vyjadřují, jest subjektivní. – Polarisace hodnot.
- D. Účel maximální a optimální. 22*
 Maximalita účelu, absolutní a relativní. – Účel jednoduchý a složitý. – Maximální účel složitý je optimální. – Maximalita účelu

E. Peněžní jednotka 77

Peněžní jednotka je zprvu určitá váha peněžního statku (technický obsah peněžní jednotky). – Na to se při používání peněz zapomíná. – Myslí se dále jen na to, co se dá za jednotku koupiti (hospodářský obsah peněžní jednotky). – Jednotlivec vidí v peněžní jednotce soubor statků, které by podle svého důchodu a relativního užitku koupil (miniaturní životní míra). – Věda a státník hledá nějakou obecnou představu kupní síly (směnné hodnoty peněz). Napřed ze souhrnu všech statků a jejich cen. – Pak jen ze spotřebních statků (kupovaných domácnostmi) a jejich cen. – Východiskem jsou domácnosti a jejich spotřeba. – Pro vědu a státníka představuje peněžní jednotka určitou miniaturní životní míru průměrnou (národní produkt, přes který je vržena síť národního důchodu; co je viděti jedním okem sítě, je hospodářský obsah peněžní jednotky).

F. Inlace, deflace, dražota, láce

1. Inlace – deflace 81

Úhrn výnosů podniků, úhrn cen a úhrn důchodů tvoří hospodářské číslo. – Inlace je naduřování, deflace je smršťování soustavy hospodářských čísel beze změny věcného podkladu.

2. Dražota – láce 82

Nemění-li se výroba a spotřeba jako věcný podklad hospodářských čísel, pak se hospodářské číslo naduřuje i smršťuje ve všech třech řadách stejně (výnosy, ceny, důchody). – Sníží-li se výroba, stoupnou ceny, ale nestoupnou důchody; je zde dražota a snížená spotřeba. – Dražota se dá odčinit jen zvýšením výroby. – Ze zvýšení výroby vzniká láce; ceny klesnou, důchody neklesnou (v celku) a spotřeba vzroste.

B. VLÁDA NAD STATKY

A. Statky spotřební a výdělečné 84

Člověk pečující o sebe musí mít vládu nad statky (vlastnictví). – Statky spotřební slouží domácnosti, statky výdělečné podnikům. – Statky opotřebitelné slouží svým stavem (investice), statky spotřebitelné svou změnou. Obojí jsou jak v domácnosti

- (klačír – zásoba potravin), tak v podniku (stroj – suroviny). – Obrazný přehled. – Také peníze jsou v domácnosti statkem spotřebním a v podniku statkem výdělečným.
- B. Vláda nad statky 86*
 Vláda nad statky je přímá – vlastnictví, nebo nepřímá – nájem, pacht, služebnost. – Majetkové právo vzniká u statků, jichž není nadbytek. – V soustavě individualistické mohou být všechny statky ve vlastnictví soukromém.
- C. Kapitál 86*
 Hospodář říká každé zásobě statků kapitál. – V celém národě jsou kapitálem statky, které slouží podnikům (statky konkrétní, reálné – i peníze). – Zapůjčování peněz na úrok na peněžním trhu. – Peníze se zapůjčují z úspor domácností, vypůjčují si je hlavně podniky na investice a provoz. Zápůjčka tvoří kapitál pro obě strany. V podniku se mění peněžní kapitál na kapitál reálný. Peněžním úsporám odpovídá věcná úspora, která přináší pokrok. – Podniky též přinášejí peníze na trh; ze své tržby platí dřívější dluh anebo peníze ukládají. To není nový kapitál, to je proměna kapitálu reálného v peněžní. Nový kapitál přichází jen z úspor (z důchodu). – Půjčí-li si jedna domácnost od druhé peníze na spotřebu, řekne věřitel, že má kapitál, ale tomuto kapitálu peněžnímu neodpovídá žádný kapitál reálný. Věřitelský kapitál se nazývá též finanční. – Přehled různých druhů kapitálu.
- D. Kapitalismus 89*
 Kapitalismus je výrobní soustava podnikatelská se soukromým vlastnictvím nad statky a s výnosem z nich pro majitele.
- E. O pozemcích zvláště (pozemková renta) 90*
 Pozemky slouží povrchovým prostorem (staveniště), plodivostí (role) a podzemním bohatstvím (rudy). – Nestejný užitek pozemků stejné výměry. – Užitek půdy je výnos daný rozdílem mezi cenou produktu (bytu, pšenice, rudy) a výrobním nákladem. Buď je u různých pozemků cena produktu stejná (pšenice, ruda), ale výrobní náklad je různý, anebo je na různých pozemcích výrobní (stavební) náklad stejný, ale cena produktů (bytů) je různá. – Rozdíl mezi výnosem půdy (stejně plochy) nejméně

výnosné a výnosnější nazýváme pozemkovou rentou, která je stavební, úrodnostní nebo horní. – Cena půdy je kapitalisace její renty.

C. HOSPODÁŘSKÁ PRÁCE

A. *Hospodářství a technika* 92

Aktivita hospodářství spočívá v opatřování a upotřebování prostředků. – Řízení této aktivity. – Od ústředního řízení hospodářství třeba lišiti jednotlivé úkony, které v rámci celkového pořádku slouží účelům speciálním. Ústřední řízení, působnost hospodářská, jednotlivé úkony jsou technické. – Tak tomu jest v podniku i v domácnosti. – Hospodářské a technické hledisko.

B. *Třídění práce a pracovníků* 93

Popis práce podnikatelovy. – Starosti podnikatelovy. – Dělbá technické práce mezi podniky a uvnitř podniků. – Různé druhy lidské práce: duševní – tělesná, odborná – neodborná.

C. *Pracovní soustava* 95

V individualistické soustavě hospodářské jest práce svobodná. – Práce samostatná (podnikatelova) a nesamostatná (námezdní). – Z ceny produktů se čerpá cena práce.

D. SKLADBA JEDNOTLIVÝCH HOSPODÁŘSTVÍ 97

Dvojitý druh hospodářství: domácnosti a podniky. – Domácnost je spotřebním hospodářstvím. Hospodář se společným důchodem. – Důchod se spotřebí nebo uspoří. Hospodářská a technická práce v domácnosti. – Podnikatel svou neb námezdní práci, svým neb zapůjčeným kapitálem slouží jiným hospodářstvím. – Výnos podniku jako pracovní skupiny je dán rozdílem mezi cenou statků vyrobených a cenou statků při výrobě spotřebovaných. – Z výnosu podniku se platí odměna vypůjčenému kapitálu a námezdní práci; zbytek jest osobní výnos podnikatelův. – Podnikatel má ve svém výnosu též odměnu vlastní práce a vlastního kapitálu. Má-li odměnu práce neb kapitálu vyšší, nežli má práce námezdní a kapitál zapůjčený, jest příznivý rozdíl podnikatelským ziskem. – Složky výnosu podniku.

E. MEZIHOSPODÁŘSKÝ POŘÁDEK

1. Za volné soutěže

A. Úvod. Trojí trh a tři rovnovážné body 100

Styk a soutěž mezi různými hospodářstvími. – Podstata soutěže: 1. identita předmětů, 2. pluralita osob, 3. zápas mezi nimi. – Soutěž se soustřeďuje místně a časově na trhu. – Trh statků, kapitálu a práce. – Soutěž sjednocuje cenu na trhu. – Cena udržuje rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou (činitelé, konstituenty ceny). – Na rovnovážných vahách tří trhů, statků, kapitálu, práce, je vybudován rovnovážný pořádek v kapitalistické soustavě hospodářské.

B. Trh statků. Cena v užším smyslu 101

Statky výnosové (oceňované kapitalisací výnosu) a statky ostatní. Ty jsou buď spotřební (kupované domácnostmi podle subjektivního užitku) nebo statky kapitálové (kupované podle výnosového zájmu podniku).

1. Obvyklý výklad cen jako výsledku nabídky a poptávky nestačí 102

Cenu neurčuje nabídka a poptávka, které jsou cenami spoluurčovány; cena drží mezi nabídkou a poptávkou rovnováhu.

2. Obvyklý výklad výrobním nákladem nestačí . . . 102

Ani výrobní náklad neurčuje cenu; statky prodávané za stejnou cenu mohly býti vyrobeny různým nákladem. Cena určuje možný výrobní náklad.

3. Ceny jednotlivého statku nelze vyložit 103

Ceny všech statků spolu souvisí v úvahách spotřebitelů i výrobců.

4. Rovnovážná funkce ceny 103

Cena statků udržuje rovnováhu mezi výrobou a spotřebou; ceny různých statků udržují výrobu a spotřebu statků v určitém poměru. – Každé ceně odpovídá určitá výroba a určitá spotřeba. Změna na straně jedné vyvolává změnu na straně druhé.

C. Trh peněžních kapitálů 104

Kapitál nabízejí hospodářství spotřební (přesun od důchodu ke kapitálu) a hospodářství výdělečné (posun od reálného kapitálu

k peněžnímu). – Kapitál hledají hospodářství spotřební (přesun kapitálu k důchodu) a hospodářství výdělečná (přesun od peněžního kapitálu k reálnému). – Úrok je odměna za přenechané použití peněžního kapitálu; odměna se vyměřuje v poměru ke kapitálu podle trvání použití. – Různé druhy zápůjček a peněžního kapitálu. Vysoký úrok povzbuzuje úspory a tlumí zápůjčky, nízký úrok působí opačně. – Úrok udržuje rovnováhu mezi kapitálem hledaným a nabízeným. – Ceny a úroky spolu souvisejí. Ceny statků výnosových jsou kapitalisací podle úrokové míry. Tlumí-li vysoký úrok aktivitu podnikovou, tlumí i nákup statků kupovaných podniky (statků kapitálových) a tím i jejich ceny. Nízký úrok působí naopak. – Vysoký úrok tlačí na spotřebu a ceny statků spotřebních; nízký úrok působí opačně.

D. Trh práce 106

Pracovní nabídku tvoří domácnosti (členové rodiny si chtějí vydělávat) a podniky, které uvolňují pracovní síly. – Pracovníky hledají domácnosti (pomocníky v domácnosti) a podniky, které rozšiřují svou působnost. – Kdo dává práci, dává kus sebe za mzdu; kdo kupuje práci, má z ní užitek za placenou mzdu. – Mzda určuje výši poptávky a nabídky pracovní. – Soutěž vede na pracovním trhu ke sjednocení mzdy. Cena práce se ustálí na rovnovážném bodě. – Mzda souvisí s úrokem a cenami, protože hledaná práce znamená větší aktivitu podniku (a ta závisí na cenách i úroku) a přináší větší potřebu kapitálu. – Podrobný výklad této souvislosti.

E. Souvislost všech tří trhů. Význam volné soutěže 109

Trhy statků, kapitálu a práce souvisejí; výkyv na jednom přináší výkyvy na ostatních. Celková rovnováha mezihospodářská spočívá na třech vahách a třech rovnovážných bodech. Opak je krise. – Volná soutěž udržuje mezihospodářský pořádek, budí zápas a pokrok, přináší i útisk slabých.

II. Mimo volnou soutěž

A. Úvod 110

Cena z dohody (autonomní) a cena ze státní normy (heteronomní). – Dohoda o cenách je syndikalisace a trvalý svazek

k tomu je syndikát. Stát řídí tím, že ji normuje. – Syndikalizace i řízení ceny přemísťuje rovnovážný bod, porušuje rovnováhu, kterou obstarávala cena, a musí ji stejnou cestou obnoviti.

B. Syndikalismus 110

Podrobněji o syndikalizaci a syndikátech (kartely jsou syndikáty pro statky a kapitály). – Soustavný přehled syndikátů podle trhů. – Praktické podmínky syndikalizace. – Syndikát proti syndikátu. – Kartely výrobní. – Musí řídit výrobu (kontingenty, repartice). Výrobní kontingent je výnosová výhoda, která má prodejní cenu.

C. Řízené hospodářství 113

Řízení cen místo syndikalismu. – Soustava možného řízení cen v širším smyslu. – Řídí-li stát ceny, musí řídit i jejich konstituanty.

F. ORGANISACE HOSPODÁŘSKÉ ČINNOSTI.

I. Úvod 115

Organisace je účelová úprava (rozdělování, sečleňování, sdružování). – Zde nás zajímá organisace technická, hospodářská, mezihospodářská. – Organisace zdola a shora.

II. Organisace technická

A. Práce 116

Fysickými očima vidíme v továrně její technický obsah: závod. – Dělbá práce zvyšuje výkonnost. – Dělbá práce už v uzavřeném hospodářství naturálním. – Odtud se odštěpuje práce do podniků. – Podniky se dělí na výrobní odvětví. – Dělbá práce uvnitř závodů. – Vývoj cestou hospodárnosti. – Dělbou práce rozumí se jak vývoj, tak výsledek (stav). – Nepříznivé účinky pro radost z práce u pracovníků. – Rostoucí vzájemná závislost všech hospodářství. – Dělbá práce třídí pracovníky na povolání a vyvolává společenské třídy. – Přejít od odvětví k odvětví je znesnadněn. – Soustava povolání, která vytvořila dělbá práce.

B. Kapitál 119

Aktivní a pasivní kapitál reálný. – Pokrok aktivního kapitálu.

C. Racionalisace 119

Organisace práce a kapitálu je racionalisace. Vědecké řízení práce. .

III. Organisace hospodářská. Podnikatelské formy 120

Sdružování osob ke spotřebnímu společenství. – Podniky individuální a kolektivní. – Úspěch podniků v hybnosti, zájmu a odpovědnosti a v kapitálové síle. – Jednotlivý podnikatel je hybný, má zájem, mívá málo kapitálu. – Sdružením více osob ke společnému podnikání se nezíská ani hybnosti, ani zájmu, nýbrž kapitálu. – Společnost veřejná (neobmezená dispozice i ručení společníků). – Společnost komanditní vzniká rozšířením veřejné o společníka ručícího jen vkladem, ale účastného na zisku. – Ve společnosti s ručením obmezeným nikdo neručí neobmezeně; disponují volení jednatele. – Ve společnosti akciové nikdo neručí, leda svým vkladem, akcií. Kapitál se rozdělí na akcie. Disponuje kapitálem volená správní rada, kontroluje stejně volená rada dozorčí. Akcie je podíl na majetku společnosti a opravňuje k podílu na zisku. Akcie se ztělesňuje v papíru, který se tak nazývá. Má tržní cenu (výnosový majetek). – Podnikatelský zisk je důvodem pro vznik závodů, které jej vylučují; jsou to závody kooperativní. – Stát tvoří v právním řádu typy podniků.

IV. Organisace mezihospodářská

A. Organisace peněz

I. Peníze kovové 123

Peníze jsou společny všem trhům. – Peníze organizuje stát. – Od vážení kovů k ražbě mincí. – Státní ražba na účet soukromý. – Mincovní technika. – Špatná mince vypuzuje dobrou. – Měna se zakládá volbou peněžního kovu a určením jednotky peněžní jeho určitou vahou. To určuje právní řád. – Drobné mince z méně hodnotného kovu. – Kontingent drobných. – Drobné mají odvozenou směnnou hodnotu. – Drobné se razí jen na účet státu. – Drobné nedávají povahu měně. – Zlaté mince odvozují hodnotu ze směnné relace zlata. – Cena měnového statku

je fixována. – Dvojitá měna ze stříbra i zlata; dnes převládá zlato.

2. Peníze papírové. Bankovky 126
Peněz v oběhu je tolik třeba, kolik je současných platů. – Peníze žirové – vyrovnáváním platů ústřední bankou. – Proměnlivý rozsah současných platů a tím i potřeby peněz v oběhu. – Zlaté peníze by se této proměnlivé potřebě nepřizpůsobovaly. – Národní banka tvoří doplněk ke kovovým penězům výdejem svých bankovek. – Bankovky se dostávají do oběhu především koupí zlata. – Mimo to vycházejí bankovky do oběhu úvěrem na zástavu movitou (lombard) nebo na směnku (eskont). – Úvěr Národní banky je krátkodobý; zmenší-li se rozsah současných platů, opadne úvěr i oběh. – Úrokem reguluje Národní banka poptávku po úvěru u ní a tím i oběh. – Operace na volném trhu. – Bankovka slibuje směnitelnost. Bankovky jsou kryty buď zlatem nebo úvěrem; úvěrovému krytí se říká obchodní. – Všichni najednou nesměňují, proto stačí, je-li část bankovek kryta zlatem; ale nelze vydávat neobmezeně bankovek zlatem nekrytých. – Oběh bankovek se proto obmezuje celkem nebo v poměru ke zlatu. – Zlatá reserva má význam pro mezinárodní platby.
3. Mimořádné bankovky a státovky 129
Ve zlých dobách si opatřuje stát umělou kupní sílu tím, že si sám tiskne peníze (státovky) anebo donutí Národní banku, aby mu půjčila (mimořádné bankovky). – Řádná kupní síla se opatřuje přínosem do národního produktu, po případě od toho, kdo takto řádné kupní síly nabyt. – Tvořením umělé kupní síly se zvyšuje hospodářské číslo a působí inflace. – Nucený kurs pro státovky a mimořádné bankovky. – Dvojí ceny: za papír vyšší, za zlato nižší. Cena zlata v papíru má přírážku: ažio. Papír vypuzuje zlato z oběhu. Měna papírová. – I mince drobné mizí z oběhu a třeba je nahraditi ještě méně hodnotnými. – K nápravě měny třeba uvést do pořádku stát a odstraniti ažio zlatých peněz. To je možné buď devalvací (snížením zlatého obsahu v jednotce) anebo deflací. – Byla-li způsobena inflace, tvoření umělé kupní síly, odčínuje se ničením kupní síly skutečné. Deflace zhodnocuje dluhy uzavřené za inflace, působí poruchy v podnicích (krisi).

B. Organizace trhu statků 132

Trhy se sjednocují dohodou (na př. veletrhy). - Obce organisují místní trhy (tržiště, tržnice). - Výroční trhy. Stát organisuje bursy statků zastupitelných (bursy plodinové). Obchody na bursách se upravují zvykem a právem. - Místo trhů obchodní podnik. - Obchod prostředkuje mezi výrobcem a spotřebitelem, což je důležité při rostoucí dělbě práce a směně. - Obchody se dělí podle druhů zboží (potraviny, železo atd.), podle toho, kolik a komu se prodává (velkoobchod podnikům, malobchod spotřebitelům). - Místo podniku obchodního, obchodní kooperativa (družstvo). - Pomůcky obchodu: míry, váhy, ochranné známky, ověřování ryzosti atd. - Organizace zdola (dohoda) a shora (stát, právní norma).

C. Organizace trhu kapitálového.

1. Peněžní ústavy 134

Kapitálový trh je peněžní bursa. - Místo trhu peněžní podniky. - Soutěž peněžních ústavů. - Peněžní ústav sbírá, akviruje kapitál, vklady na knížky, poukázky, běžné účty. - Peněžní ústav kapitál rozpůjčuje na zástavy nemovité (na hypotéku), movité (lombard) nebo bez zástavy na dluhopis; úvěr dlouhodobý nebo krátkodobý. Jiné obchody bank. - Různé druhy peněžních ústavů: spořitelny, hypoteční a komunální banky, obchodní banky, záložny, kampaňky, zastavárny. Podniky a kooperativy. Různé typy podniků.

2. Cenné papíry 136

Cenný papír je nositelem přenosné hodnoty. - Převod předáním (u papírů majiteli znějících) nebo rubopisem (u papírů znějících na něčí řad).

a) Dluhopisy

1. Dílčí dluhopisy a prioritní obligace 137

Celková částka se rozdělí na menší zaokrouhlené částky a pro každou se vydá dluhopis (dílčí dluhopis). - Kupon opravňuje žádati úroky, talon nový kuponový arch. - Priority jsou dílčí dluhopisy s přednostní výhodou.

2. Zástavní listy 138
 Zástavní list prostředkuje mezi dlužníkem dlouhodobým a kapitalistou, který chce kdykoli svými penězi disponovati. – Cena zemědělského statku kolísá s úrokem; statek se vzetím úroků může býti předlužen, ať je schopen platiti smluvený úrok a úmor. – Ale i zástavní list kolísá v kursu podle úrokové míry na kapitálovém trhu. – Může-li rolník platiti dluh zástavním listem (místo hotovými), menší se při stoupajícím úroku jeho dluh.
3. Renty 139
 Renty slibují jen úrok.
4. Pokladniční poukázky. 140
 Pokladniční poukázky jsou krátkodobé dluhopisy. Bony nemají kuponů.
- b) Poukázky*
1. Šeky 140
 Šek je platební příkaz na banku, aby zaplatila za vydavatele určitou částku osobě v šeku vyznačené (vyplatí ji, když má vydavatel u banky uložené nebo uvěřené peníze).
2. Směnky 140
 Směnka je někdy slib (dluhopis), jindy příkaz (poukázka). Obsahuje částku výplatní, osoby (kdo komu zaplatí), termín, ale žádný důvod k placení a žádný úrok. Převádí se rubopisem. Kdo je na směnce podepsán, ručí. – Úrok se eskontuje při výdaji nebo při převodu směnky.
3. Bursa 141
 Peněžní bursu spravují peněžní komory, dozírá stát. – Spekulace nahoru a dolů; druhy obchodů. – Cenné papíry, které se kupují a prodávají na burse.
4. Organizace kapitálového trhu. 142
 Organizace peněžního trhu zdola a shora (státem). – Právní ochrana a bezpečnost.
5. Význam úspory a úvěrů 142
 Lepší užití kapitálu. Tvoření investic. Hospodářský pokrok.
- D. Organizace trhu práce 143*
 Podniky, svazy, veřejné orgány.

vede k volbě prostředků, ke snaze po větším užitku a menším nákladu.

- E. Účel hybným pérem aktivity účelové 24*
Maximální účel pořádá nabývání a upotřebení prostředků.

B. ZÁSADA HOSPODÁRNOSTI

- A. Obecné znění zásady hospodárnosti 25*

Snaha o dosažení maxima užitku minimem nákladu, tudíž o maximum převahy prvního nad druhým, o maximum výnosu. – Tento princip se hodí na každý účelový obsah. Příklad na výdělku peněz. – Je-li odděleno opatřování a upotřebení prostředků, je oddělena i snaha po maximu užitků a snaha po minimu nákladu. – Maximum užitku – minimum prostředku.

- B. Zákon relativního užitku a relativního nákladu 26*

Hledání maxima užitku v případě, že máme jen jeden statek, anebo že každé upotřebení žádá jen jednoho statku nebo stejného množství statku. Statek dostane upotřebení nejužitečnější. – Různá upotřebení žádají různého množství statku. Příklad *absolutní ceny* (za celou hromadu žita a pšenice) a *ceny relativní* (za 1 q). Příklad absolutní a specifické váhy. – *Absolutní* užitek statku je užitek bez zřetele k jeho váze, prostoru, ceně atd.; *relativní* užitek je užitek se zřetelem k nim, tudíž užitek, který připadá na jednotku váhy, prostoru, ceny statku a p. Příklady výběru statku na trhu podle váhy, prostoru a peněz. – Maxima užitku se při upotřebení prostředků dosáhne postupem podle relativního užitku prostředkové jednotky. – Při opatřování prostředků je problém, jak je opatřiti, minimem nákladu; postupem podle relativního nákladu. – Zásada hospodárnosti žádá postup podle relativního užitku a relativního nákladu.

- C. Hranice racionality. Obmezenost prostředků 29*

Řada relativního užitku klesajícího. – Řada relativního nákladu stoupajícího. – Na průseku linie klesajícího užitku relativního a linie stoupajícího nákladu relativního je hranice racionálního (rozumného) postupu účelového. – Hranice racionality přináší obmezenost prostředků; opatřovati další se nevyplácí. To je obmezenost relativní z účelové úvahy. Obmezenost absolutní plyne z fyzické nemožnosti opatřiti další prostředky.

G. HOSPODÁŘSTVÍ NÁRODNÍ A HOSPODÁŘSTVÍ SVĚTOVÉ.

A. Úvod 144

Směnné společenství. – Hospodářství národní. – Styk mezinárodní. Pohyb osob, kapitálů a statků přes hranice. – Individualistický stát nebrání tomuto styku. Formální recipocita. – Mezinárodní výměna (osob, kapitálu, statků) vyrovnává ceny (v širším smyslu) mezi různými zeměmi. – Hospodářství světové.

B. Mezinárodní pohyb osob 146

Cestování, sezónní pobyt v cizině. – Vystěhovalectví. Země aktivní a pasivní. – Kolonie. – Krajané v cizině posílají domů úspory (remitence).

C. Mezinárodní směna statků 147

Různost směnných relací mezi statky podnětem k mezinárodní směně. – Důsledek je vyrovnání těchto směnných relací. – Mezinárodní směna zvyšuje blahobyt směňujících zemí. – Vývozem si opatřujeme dovezené statky, kterých bychom nemohli vyrobiti anebo které bychom musili vyráběti draže nebo hůře. – Mezinárodní směna vede k mezinárodní dělbě práce. – Mezinárodní soutěž živí pokrok. – Neviditelný vývoz z turismu. – Obchodní bilance.

D. Mezinárodní pohyb peněžního kapitálu 149

Kapitál jde do ciziny za vyšším výnosem. – Země kapitálově chudé a bohaté. – Země věřitelské a dlužnické. – Mezinárodní převod kapitálu je převod kupní síly na cizím trhu, na cizí národní produkt. – Užitečnost zahraniční půjčky záleží na tom, co za ni z ciziny dovezeme. – Krátkodobé úvěry v cizině (při dovozu rembursy). – Kapitálová (finanční) bilance země.

E. Bilance platební 151

Bilance platební zahrnuje bilanci obchodní i finanční. – Země spěje k rovnováze v platební bilanci (bilance finanční se doplňuje obchodní).

F. Mezinárodní vyrovnání platů

1. Platební technika 152
Náklad dopravy zlatých mincí do ciziny. – Vyrovnávání mezinárodních platů pomocí devis (pohledávek, jichž věřitel je v jedné a dlužník v druhé zemi).
2. Devisové kursy. 154
Váha mincí tvoří základní cenu (paritu) devis. – Dopravní náklady ohraničují odklon cen (kursů) devis od parity na obě strany ke zlatým bodům. – Země, které nemají měny z téhož kovu, nemají pevné parity.
3. Co určuje kurs devis. 154
Konstituantami ceny devis jsou platy do ciziny a z ciziny. – Rozhoduje platební poměr jedné země ke všem ostatním (arbitráž). – Pasivní bilance zúžuje vnitřní trh kapitálový, úrok stoupá a tlačí na ceny. (Deflace). – Tím se obrací proud kapitálů i statků. – Stoupá-li při pasivitě v platební bilanci kurs cizích devis, jeví se cizina dražší, což tlumí dovoz a podněcuje vývoz. – Při přechodné aktivitě a pasivitě v platební bilanci vypomáhá Národní banka svou zásobou zlata (a nakoupených devis); při aktivitě skupuje a při pasivitě prodává zlato. Tím ustaluje kurs měny. – Tak může Národní banka udržovati kurs měny i při papírové měně. – Význam zlaté a devisové rezervy u Národní banky.
4. Clearing v mezinárodních platech 157
Banka pro vyrovnávání mezinárodních platů (clearing). – Clearing mezi dvojicemi států. – Vede k vyrovnávání platů mezi dvojicemi zemí.
5. Čtvrtý rovnovážný bod 158
Cena měny vůči cizím měnám je čtvrtý rovnovážný bod. – Aktivita platební bilance působí vnitřní inflaci. – Pasivita platební bilance působí vnitřní deflaci. – Při pevném kursu měny jsou tyto procesy nevyhnutelné. – Lze se jim vyhnouti pohybem kursu měny; snížení zlatého obsahu v měnové jednotce je devalvace. – Devalvace nepůsobí doma inflaci, pokud nevyvolává aktiva v platební bilanci. – Valorisace. – Platební bilance je tedy dalším pramenem inflace a deflace.

H. KOOPERATIVA

A. *Družstva* 160

Vzpomeneme hospodářského koloběhu. – Kooperativa chce nahraditi podnik. Na podnikatelův zisk si stěžují odběratelé (kupci jeho zboží), dodavatelé i zaměstnanci. – Družstvo dělnické. – Družstva odběratelů (spotřební, nákupní, úvěrní). – Výrobní družstva dodavatelů. – Organizace družstev.

B. *Kooperativa veřejná* 162

Místo družstva obec nebo jiný veřejný svazek. Cena „družstevní“ je zde poplatek. – Prodává-li obec pod cenou, přechází do solidarismu. – Kooperativa soukromá i veřejná, která je vedle podnikatelské soustavy, je částečnou.

C. *Důsledná kooperativa národní* 163

Kooperativa národní by nahradila podniky, ale vyráběla by to, co lidé chtějí kupovati za svěstojnou cenu. – Státní závody (není podniků), jednotka práce jednotkou peněžní. Hodnota statků se řídí množstvím práce při výrobě. Důchod jen z práce. Svobodný výběr statků. – Práce je svobodná, ale vázána. Právo na práci. – Úkol státu technický, péče o rovnováhu. Podnět ze subjektivních potřeb. – Technokracie. Spravedlivo jest: odměna podle zásluhy a dělba statků podle práce. – Právo na plný výnos práce. – Co jest jednotka pracovní jako klíč pro dělení národního produktu a ocenění statků?

ODDÍL TŘETÍ

SOLIDARISMUS. STÁTNÍ POLITIKA

A. ÚVOD. ZMĚNĚNÝ POHLED. 169

Náš dosavadní pohled byl pohledem jednotlivců pečujících o sebe. – Individualistický stát pečuje jen o „dopravní řád“. – Pohled na národ jako na celkové těleso a na jeho skladbu. – Hodnocení tohoto tělesa (sociální hodnocení) s hlediska sociálního ideálu (života, zdraví a kultury národa). – Kritika individualistického řádu: národ se nevyvíjí rovnoměrně důsledkem nerovnoměrného rozdělení majetku a důchodu a zápasu silněj-

ších se slabšími. Individualismus, pramenem hospodářského pokroku, ne vždy k sociálnímu ideálu. – Kooperativa vzniká z kritiky vycházející zevnitř individualistického pořádku (vidí nespravedlivost pro individua); zde jde kritika zvenčí, předmětem je sociální těleso jako celek. Je to pohled otce na děti. – Rodí se stát solidaristický. – Solidarismus úplný anebo jako nadstavba individualistické podstavby.

B. DŮSLEDNÝ SOLIDARISMUS (KOMUNISMUS). 172

Celý národ předmětem péče směrem k ideálu života, zdraví a kultury. – Jednotlivec nemůže míti ani svobody spotřební, ani svobody pracovní. – Nemůže míti vládu nad statky; tu má, kdo vede péči. – Péče o národ jednotným hospodářstvím. – Jeho *věcný* problém: zavádění výrobních sil do výroby různých statků (skladba národního produktu) podle objektivního užitku. – *Osobní* problém je rozvrh břemene a plodů práce na jednotlivé osoby. – Práce se rozvrhne pro celek minimálním nákladem (újmou na životě, zdraví a kultuře), děje-li se podle objektivní únosnosti. – Statky se rozdělují s maximálním užitekem pro celek (přírůstkem na životě, zdraví a kultuře), rozdělují-li se podle objektivní pasivní potřeby. – Solidaristické hospodářství přináší právo na existenci a pracovní povinnost; nezná peněz. – Solidarismus důsledný se mezi egoisty neosvědčuje; národové se spokojují se solidarismem částečným.

C. SOLIDARISMUS ČÁSTEČNÝ. STÁTNÍ POLITIKA

I. Úvod a přehled. 176

Výzkum populačního tělesa. Je podkladem hodnocení a praktického snažení o zlepšení populačního tělesa směrem k ideálu života, zdraví a kultury. – Stát k tomu směřuje především svým právním řádem (příkazy a zákazy), a to právem veřejným (solidaristickým). – Stát k tomu směřuje svým hospodářstvím solidaristickým, které je nadstavbou individualistického směrného společenství. – Právo a hospodářství státní tvoří státní politiku. – Trojí pořádací úkol státní politiky: 1. maximalisace národního produktu (politika hospodářská v užším smyslu),

2. uskutečňování zásady osobní solidarity v individualistickém pořádku (politika sociální), 3. usměrňování národního produktu směrem k ideálu zdraví a kultury (politika odborná). – Solidarismus vede k hospodářskému nacionalismu. – Postup dalších výkladů.

II. Obyvatelstvo 178

Vývoj směrem k národním státům. – Každý národ je jiný. – Jaký je národ náš? – Obyvatelstvo v životním prostoru. Přelidnění. – V úsudku o přelidnění se hodnotí početní stav obyvatelstva určitého životního prostoru vzhledem k jeho kvalitě. – Důvodem přelidnění je buď skoupost přírody nebo uspořádání hospodářské. – Malthus učil, že má obyvatelstvo tendenci se rozmnožovati rychleji, nežli dovede rozmnožovati potraviny. Vývoj 19. století poráží tuto nauku. Obyvatelstvo se zdvojnásobilo a životní míra neobyčejně vzrostla. – Od jistého stupně kultury a blahobytu klesá plodnost i úmrtnost. – Populacionistika se pak dále obírá skladbou obyvatelstva.

III. Státní hospodářství

A. Skladba státního hospodářství

1. Státní hospodářství není jednotné hospodářství 181

Stát dělá politiku svým právním řádem a hospodářstvím. – Státní hospodářství není jednotné hospodářství (jako když má člověk podnik a domácnost).

2. Státní podniky 181

Stát je především majitelem mnoha podniků (pro výrobu, dopravu, úvěr a platy, služby). – Podniky státu vydělávají anebo mají vydělávati (stát je špatný podnikatel), ale to není jediný jejich účel, mají též sloužiti veřejnému zájmu. Veřejné podniky. – Ve státním hospodaření jsou podniky prvkem individualisticko-kapitalistickým.

3. Státní kooperativa 183

Státní podnik se proměňuje ve státní kooperativu, potlačuje-li trvale zisk. Kooperativní cena je poplatek. – Veřejný zájem může snížit poplatek i pod svéstojnou cenu. – Co chybí k plné úhradě po zaplacení poplatků, je povahy solidaristické.

4. Hospodářství solidaristické 184

Cena a poplatek regulovaly spotřebu; nežádá-li se za statek či službu žádná cena a žádný poplatek, co reguluje spotřebu? – Kdyby stát vyráběl boty po podnikatelsku, vyráběl by tolik a takových bot, kolik by lidé chtěli koupit za cenu podnikovou. – Tak by tomu bylo též, kdyby stát vyráběl boty ve státní koope-
rativě za poplatek. – Kdyby stát vyráběl boty po solidaristicku, musil by regulovati spotřebu podle objektivní pasivní potřeby (plynoucí z ideálu života, zdraví a kultury). – Z toho, že pře-
vzal stát určitou výrobu, neplyne ještě pořádací princip, jakým ji bude spravovati. – Náklad solidaristické péče má především úhradu nahodilou, akcesorickou (dary, pokuty, cla). – Ostatek třeba uhraditi nuceným příspěvkem soukromých hospodářství (spotřebních a výdělečných) podle únosnosti. Tyto příspěvky jsou daně. – Solidaristická část státního hospodářství sleduje život, zdraví a kulturu národa jako *účel*, prostředků (peněz) *nabývá* podle relativního *nákladu* (úbytku kultury, zdraví a ži-
vota, který působí daněmi) a používá jich podle relativního *užitku* (přírůstku života, zdraví a kultury, který přináší). Má svou hranici racionality.

5. Celkový přehled 187

Příjmy a výdaje státního hospodaření nelze mechanicky sečísti. – K jádru solidaristickému se druží státní podniky a státní koo-
perativní závody. – Schematické zobrazení.

B. Státní hospodářství solidaristické

I. Opatřování prostředků. Daně

a) Daňová únosnost 189

Daně jsou nucené příspěvky podřízených hospodářství sou-
kromých státnímu hospodářství solidaristickému podle únos-
nosti. – Přímá a nepřímá škoda z daní. – Přímou škodu
působí daň zužováním důchodu a spotřeby, tím i kultuře,
zdraví a životu. Osobní únosnost daňová jako daňová zásada
vede k nivelisaci důchodů shora. – Nepřímá škoda z daní se
týká tvorby budoucích důchodů, podnikatelské aktivity a

produktivity. – Zřetel na podnikatelskou aktivitu a produktivitu vyjadřuje zásada únosnosti věcné, která lomí linii kreslenou pouze podle únosnosti osobní. – Příklad důchodové daně. – Metoda proporcionality a progresse.

- b) *Daňová soustava* 191
Trojí pramen daní: důchod, výnos a majetek.
1. Daně postihující důchod 192
- a) *Přímé zdanění důchodu daní důchodovou*. Přímé zdanění důchodu zkracuje důchod peněžní.
- b) *Nepřímé zdanění důchodu daněmi spotřebními*
Toto zdanění zkracuje důchod reálný. Jednotlivé druhy spotřeby a jejich zdanění: a) potraviny, nápoje, požívatiny, b) byt, osvětlení, otop, g) oděv, obuv, prádlo, d) ostatní potřeby.
2. Daně postihující objektivní výnos podniků
Objektivní výnos podniků se nezdaňuje v celku; zdaňují se jeho složky.
- a) *Daň ze mzdy a služného* 193
- b) *Daň z výnosu kapitálového* 193
- α) Daň pozemková 193
- β) Daň domovní 193
- γ) Daň rentová 193
- c) *Daň z výnosu podnikatelského (výdělková)*
- α) Zdanění přímé výdělkovou daní 193
Výnos podnikatelův je zdaněn buď všeobecnou daní výdělkovou (podniky jednotlivých osob) nebo zvláštní výdělkovou daní (podniky společenské); tato je vyšší, protože se výnos čerpá zde hlavně z kapitálu.
- β) Zdanění nepřímé daněmi na výdělečné akty. Výdělečné akty jsou jednotlivé koupě a prodeje, převody smlouvy o tom a p. 194

- ad 1. a 2. Daň obratová 194
 Daň z podnikové tržby je daň obratová.
3. Daň z majetku 194
 Trvalé a jednorázové daně z majetku. – Zdanění nabývacích aktů (nevýdělečných jako darů, věna a p.).
- II. Upotřebení prostředků. Státní výdaje 195
 Výdajové hospodářství tvoří státní správu. – Poměrnost v úkoji různých státních potřeb.
- III. Hranice racionality. Existenční minimum 196
 Obmezenost prostředků ve státním hospodářství plyne (jako v každém jiném) z jeho hranice racionality (průsek linie klesajícího užitku a rostoucího nákladu). – Rozšiřování daní zasahuje stále nižší vrstvy důchodů a přináší rostoucí škody. Hranice racionality přináší proto kritickou hranici pro důchody, které mají zůstat nezdaněny (zdanění jich přináší méně užitku z upotřebení daní nežli škody za zmenšení spotřeby).
- C. *Úvěr a rovnováha ve státním hospodářství*
1. Ve státních podnicích a kooperativních závodech 197
 Provozní kapitál podniku se vrací, reprodukuje během jedné hospodářské periody. – Kapitál investiční během více period. Cena roční produkce musí kryti celý náklad provozní a část investičního, která odpovídá opotřebení. – Pracuje-li podnik cizím kapitálem, může mít úvěr krátkodobý k provozu, ale dlouhodobý k investici. – Co platí o podnicích, platí též o kooperativě.
2. Ve státním hospodářství solidaristickém 198
 V solidaristickém hospodářství odpovídají výdajům provozním výdaje řádné a investičním mimořádné. – Obdoba s hospodářstvím spotřebním. K výdajům řádným (běžným) náleží i udržování investic v technické rovnováze (doplňování toho, co bylo opotřebeno). Skutečné investice rozmnožují majetek. – Úvěr pro spotřebu solidaristického hospodářství. Úhrada inflační. – Mimořádným neodvratným výdajům, které se pravidelně ne-

opakují a musí býti uhrazeny úvěrem, protože je odpor proti plné úhradě daňové, se říká též mimořádné. – Řádné výdaje se mají krýti daněmi. Úvěr je zde přípustný jen pro krátkou dobu. – Schodek pokladní (z časové neshody příjmů a výdajů během roku) a finanční (v konečném výsledku). – Stát soutěží o úvěr se soukromým hospodářstvím. – Různé technické typy státního úvěru. – Konverse je zmírnění úvěrových podmínek, zejména úroku.

D. Rozpočet státního hospodářství 200

Státní rozpočet je plán státního hospodářství: Finanční zákon. – Hospodářský plán musí býti přizpůsoben skladbě hospodářství. Skladba podniku a kooperativy je obdobná až na podnikatelský zisk (provoz a investice). – V hospodářství solidaristickém výdaje řádné a mimořádné. – Všechny státní výdaje a příjmy nelze mechanicky sečísti. – Závaznost hospodářského plánu nemůže platiti obecně pro podnik nebo kooperativu. – Má smysl hlavně v hospodářství solidaristickém. – Rozčlenění rozpočtu, úchylny od základní skladby (virement – přesun z jednoho účelu na druhý). Obmezená přípustnost. – Účetní uzávěrka.

E. Samospráva 202

Užší svazky ve státě: obec, okres, země atd. – Svazky územní. – Svazky zájmové. – Územní a zájmové svazky samosprávné. – I samosprávné svazky dělají politiku svými normami a svým hospodářstvím. Obdoba se složkami hospodářství státního. – Potřeba záměrného rozčlenění a sečlenění solidaristické péče mezi státem a samosprávnými svazky. – Samosprávné daně. – Samospráva je odpovědnost. V demokracii je stát vyvrcholením samosprávy.

IV. Obsah státní politiky

A. Úvod 205

Proti metodě státní politiky (právní normy, státní hospodářství) stojí obsah: co chce dosáhnouti. – Politikou stát mění a přesunuje národní produkt tvořený v kapitalistické soustavě. – Usiluje o maximalisaci jeho (politika hospodářská v užším smyslu). – Usiluje o rovnoměrnější rozdělení národního pro-

duktu mezi osoby (politika sociální). – Usiluje o lepší upotřebení národního produktu pro život a zdraví národa (politika odborná). – Schematické zobrazení. – Při tom třeba vesměs lišiti politiku zahraniční a vnitřní.

B. Politika hospodářská v užším smyslu

1. Mezinárodní včlenění 207

Obmezování pohybu osob, kapitálu a statku přes hranice. – Regulace vystěhovalectví a přistěhovalectví. – Regulace přílivu a odlivu kapitálu. – Regulace vývozu statků. – Regulace dovozu statků. – Účely a metody obecného obmezování dovozu (soběstačnost, platební bilance; kurs devis, clearing). – Zvláštní obmezení u jednotlivých statků (clo specifické a hodnotné). – Cla finanční (náhrada daně) a cla národohospodářská. – Cizí zboží se clem zdražuje. Celní ochrana výroby. – Celní tarif autonomní a smluvní. Klausule nejvyšších výhod. – Celní unie. – Kontingenty a kompensace.

2. Politika vnitřní

α) Dvojitý pohled 211
Podle odvětví hospodářské aktivity a podle volených prostředků.

β) Osoby hospodářské aktivity 211
Zlepšování výroby musí počítati u lidí. – O tělesné, duševní a mravní povznesení lidu pracuje soukromá péče i stát. – Hospodářská výchova směřuje: 1. K pravdě, poctivosti a slušnosti. – 2. K dobré přípravě pro práci, vzdělání všeobecné a odborné, znalost jazyků. – 3. Ke kladnému poměru ke každé práci a k odpovědnosti a k vědomí celku. – 4. Ke kladnému poměru k podnikání a k podnikatelství. – 5. K úspornosti. – Tímto duchem musí býti prochnuti především vychovatelé. – Soustava školská. – Jiné vzdělávací ústavy a zařízení.

γ) Jednotky hospodářské práce 215
V zemědělství se hledají usedlosti optimální rozlohy. – Velko-
statky jsou méně intenzivní anebo jsou intenzivní kapitálově. –
Nejmenší držebnosti vymrskávají půdu. – V našich pomě-

D. Složité účelové soubory. Rovnoměrný úkoj potřeb

1. Co je složitý účelový soubor 32
Ve složitém účelovém souboru je pod hlavním účelem mnoho podúčelů (potřeb). – Jak se upotřebí v tomto případě obecného prostředku, který může sloužiti všem těmto potřebám (peníze v domácnosti).
2. Užitek spád 32
Nasycenost potřeb a užitek spád statků.
3. Soutěž potřeb 34
Úkoj jednotlivé potřeby se zřetelem ke všem ostatním.
4. Užitek mezní a jejich poměrné vyrovnávání . . . 34
Znázornění relativního užitku při užitek spádu u jednotek statků postupně kupovaných a věnovaných té které potřebě. – Člověk nebude dále kupovati statek jeden, přináší-li nákup statku druhého relativní užitek vyšší. – Bude přecházeti od statku ke statku, až k tomu nebude podnětu, až relativní užitek posledních kusů všech statků (užitek mezní) bude všude stejný. – Příklad učebního plánu střední školy.
5. Poměr mezi cenami a mezními užitek různých statků 38
Mezní užitek absolutní (bez zřetele k ceně) jsou cenám úměrné.
6. Složitý účelový soubor musí míti jednotný pořádací účel 39
Dělní ve složitém účelovém souboru je vysvětlitelné jen společným vrcholným účelem, z něhož plyne pro celý soubor společný srovnatelný užitek. – Osobní spokojenost příklad takového vrcholného účelu ve složitém účelovém souboru, jímž je domácnost.

C. HOSPODÁŘSTVÍ. FORMA A OBSAH

- A. Pojem hospodářství 40*
Hospodářství je účelový soubor pro péči o udržení a zlepšení života člověka. – Rozdíly osobní v tom, kdo a o koho pečuje. – Rozdíly věcné, pečuje-li hospodářství o všechny prostředky či jen o některé.

rech nejvýhodnější statek střední. – Tříštění statků nerentabilních. Dřívější úsilí státu o udržení velkostatku v zájmu lesku šlechty. – Naše pozemková reforma rozmnožila menší statky na úkor velkých. – Zemědělský pacht. – Zemědělské kooperativě se nedaří; lepší je podnik individuální. – Pro průmysl tvoří stát podnikové typy. – Stát se ujímá velkého a riskantního podnikání. – Podniky smíšené (stát se soukromým kapitálem).

δ) *Technická výzbroj podniků* 217

Výzbroj strojová a motorová. Meliorace půdy. – Zařízení podniku problémem technickým, úvěrovým a výnosovým. – Stát pečuje o technický pokrok, organizuje úvěr, pomáhá rentabilitě. – Státními investicemi (dopravními a p.) se slouží všem podnikům.

ε) *Peněžní kapitál pro podniky* 218

Stát organizuje peněžní trh, racionalisuje peněžnictví, dozírá na ně. – Stát opatřuje úvěr. – Řízení peněžního trhu. – Úvěrové garancie. – Kapitál se zaměstnává státem. – Stát kapitál „tvoří“.

ζ) *Opatřování práce* 219

Organisace pracovního trhu. – Řízení pracovního trhu.

η) *Trh a ceny* 220

Organisace trhu statků. Obchodní podnikání a jeho význam. Regulace obchodu (nekalá soutěž atd.). – Politika cenová. Má stát působiti k obecnému zvyšování cen? – Zvláštní důvody u jednotlivých statků. – Ceny syndikátní.

θ) *Doprava* 222

Zlevnění a zrychlení dopravy pomáhá produktivitě. – Železnice podnikem veřejným a instrumentem státní politiky. – Nákladový podklad železničních poplatků. – Dopravné a radius oběhu (zřetel k hodnotě zboží). – Tarif specifický, hodnotný a smíšený. – Automobilismus. – Paroplavba. – Vzduchoplavba.

- ι) *Rozvrh podnikových škod pojišťováním 224*
Škody v hospodářstvích působí poruchy. – Zákon velkých čísel. – Základní myšlenka pojišťování: spojení podniků s rizikem k úhradě nastalých škod. Pojištění opatřují podniky soukromé, kooperativy a veřejné svazky. – Státní působnost vůči pojišťování.
- κ) *Výnos hybným pérem podnikové činnosti 226*
Podnikatelský zisk hybným pérem podnikatelské aktivity. – Garancie výnosové. Nepřímé napomáhání výnosnosti podniků.
- λ) *Závěr 227*
Výčet prostředků není úplný. Spolupůsobení státu se samosprávou a dobrovolnými soukromými organizacemi.

C. Politika sociální

- 1. *Úvod 228*
Sociální politika vyrovnává mezi lidmi břemeno i plod práce v soustavě individualistické. – Činí tak právními normami a státním hospodářstvím. – Sociální politika obecná a zvláštní (pro jednotlivé třídy: střední stav, dělnictvo, chudina). – O sociální politiku se dělí stát se samosprávou. – Sociální politika v mezinárodním styku.
- 2. *Sociální politika všeobecná*
 - α) *Životní míra 229*
Životní míra. – Různost životní míry podle výše důchodů a ustálených zvyků. – Solidaristické hodnocení skladby životní míry. – Rozdíly v důchodech a životní míře. Přepych a existenční minimum.
 - β) *Rozdělování důchodů v individualistické soustavě a jejich vyrovnávání 230*
Důchody se čerpají z objektivních výnosů podniků. – Důchod podnikatele, pracovníka a kapitalisty. – Důchody přímé a nepřímé. – Hlavním pramenem důchodu práce a kapitál. – Největší rozdíly důchodové plynou z nerovnosti majetkové. – Co vyrovnává majetek, vyrovnává i důchod. – Zásahy do rozdělení důchodů.

γ) Rozdělení pracovního břemene 232

Pracovní doba klíčem pro rozdělení pracovního břemene. – Ideálem jest rovnováha sil a volný čas ke vzdělání a zábavě. – Boj dělníků o pracovní dobu. Pomoc státu. – Přímá a nepřímá úprava pracovní doby. – Mezinárodní dohody o pracovní době. – Trvání pracovní doby a produktivita.

3. Sociální politika zvláštní

α) Úvod. Společenské třídy 234

Společný zájem v soutěžním boji tvoří společenské třídy. – Souběžný zájem dělnictva (více mzdy, méně pracovní doby). – Velcí a malí podnikatelé (střední stav). – Veřejní zaměstnanci. – Chudina vyřazená z výrobního procesu. – Zobrazení společenských tříd.

β) Středostavovská otázka a politika

αα) Co je střední stav 236

Střední stav tvoří střední a malí podnikatelé. – Zemědělství nehrozí malým podnikům, že budou pohlceny velkými. – Pokračující dělba práce rozšiřuje půdu pro obchodní podnikání. – Továrna zatlačuje řemeslo. – Udržení středního stavu je nutné v zájmu udržení podnikatelské soustavy.

ββ) Zásadně dvojitá cesta politiky středostavovské 238

Ochrana proti silnému, posilňování slabého. – Soutěžení přehrady ve prospěch podniků středních a malých. – Posilňování menších a středních podniků. Může stát doplňovat jejich výnos? – Organizací se nahrazuje převaha kapitálu, kvalitou práce se vyvažuje výroba ve velkém. – Stát napomáhá svépomocné organizaci. – Organizace nucená (stavovská). – Síla je v kvalitě práce a výrobku. – Zvelebovací akce je v linii produktivity.

γγ) Prostředky zvláštní 240

Pro zemědělství pozemková reforma. – Všeobecná politika hospodářská (v užším smyslu) prospívá i střednímu stavu. – Sociální pojištění pro střední stav.

<i>γ) Dělnická otázka a politika</i>	
<i>αα) Úvod</i>	241
Dělnictvo je třída nemajetná a nesamostatná; žije z práce za mzdu. – Tři problémy dělnické otázky.	
<i>ββ) Jak včleniti dělnictvo do výrobního procesu.</i>	
<i>Nezaměstnanost</i>	241
Prostředkování práce. – Nezaměstnanost sezónní. – Nezaměstnanost z hospodářské krise. – Péče státu o hospodářskou aktivitu. – Podpora nezaměstnaných (gentský systém). – Péče o nezaměstnané přechází od obce na stát.	
<i>γγ) Obsah pracovní smlouvy</i>	
1. Kdo uzavírá pracovní smlouvu	243
Vylučování žen a dětí z námezdní práce.	
2. Co dává dělník pracovní smlouvou	244
Ochrana života a zdraví dělníka při práci.	
3. Co přijímá dělník za práci	244
Mzda naturální a peněžní, časová a jednotková (kusová). – Dělnické syndikáty. Tarifní pracovní smlouvy. – Překonávání třídního boje. – Domáctí dělníci. – Minimální mzdy.	
4. Dozor	246
Zákonodárství na ochranu dělnictva. – Pracovní řády. – Pracovní výbory, důvěrníci zaměstnanců. – Živnostenská inspekce.	
<i>δδ) Osoby k práci nezpůsobilé</i>	246
Děti, přestárlí, invalidní, nemocní. – Ztráta pracovní způsobilosti je ztráta existence. – Dělnictvo nechce chudinskou péči, chce sociální pojištění. – Z příspěvků placených zaměstnavateli a zaměstnanci se hradí renty ostatním k práci nezpůsobilým. – Příspěvky složkou výrobního nákladu. Spotřebitel nese odpovědnost za pracovní rizika, která vyvolává. Příspěvek státu se kryje daněmi. – Pojištění nucené. – Sou-	

stava repartiční a soustava kapitálová. – Hromadění kapitálu v sociálním pojištění. Má pomáhati produktivitě země.

δ) *Chudinství* 249

Chudinství je především záležitostí obcí. – Obce, zvláště malé, na všechno nestačí. – Státní starobní pense. – Chudinství a právo na existenci, pracovní povinnost. – Péče o mládež se odlučuje od chudinství. – Chudinské řády. – Péče soukromá, nadace, fondy.

4. *Politika sociální a produktivita* 251

Rozmnožení národního produktu a rovnoměrné rozdělení jeho. – Politika hospodářská pomáhá politice sociální (rozmnožuje to, co se má dělit); politika sociální pomáhá politice hospodářské (co zlepšuje člověka, zlepšuje jeho produkt). – Politika hospodářská a sociální v rozporu. – Žádoucí je vzájemný soulad.

D. Politika odborná 252

Jde o věcnou skladbu národního produktu. – Zdraví, kultura, obrana. – Právo a státní hospodářství metodami odborné politiky. – Působnost právního řádu. – Působnost státního hospodářství. – Politika odborná a politika sociální.

V. *Hospodářský nacionalismus* 253

Národní ideál, státní zásahy a soutěživost s cizinou. – Obmezování zahraničního obchodu. – Autarkie. – Solidaristický ideál. – Národní solidarismus se uplatňuje ve zvýšené míře. – Zřetel na mezinárodní soutěž obmezoval státní politiku na stanovení obecných podmínek a norem. – Není-li nutno přihlížeti k mezinárodní soutěži, lze národní hospodářství řídit a nahraditi regulační funkci cen z volné soutěže řízením. Řídí-li stát cenu, musí pečovati o rovnováhu. – Přitom pečuje též o distribuci podle spravedlnosti a sociálního užitku. – Orgány řízeného hospodářství. – Řízení národního hospodářství vyžaduje přiměřené organisace.

ODDÍL ČTVRTÝ
NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ
HOSPODÁŘSKÁ ROVNOVÁHA
HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

- A. Národní hospodářství 261*
Celková výstavba národního hospodářství (individualistická podstavba, solidaristická nadstavba). – Ústředí, z nichž se řídí péče o udržení a zlepšení života a vůdčí účely. – Prostupování individualismu a solidarismu.
- B. Hospodářská rovnováha 262*
Rovnováha uvnitř jednotlivých hospodářství. – Rovnováha mezihospodářská. – Mezihospodářský pořádek rovnovážný vzniká samočinně. – Rovnováha mezi individualistickou podstavbou a solidaristickou nadstavbou. – Stálé vlnění a úsilí po nové rovnováze.
- C. Poruchy hospodářské rovnováhy 263*
Složitost a podmíněnost národohospodářského „stroje“. – Změny přinášejí poměry a nové úsilí o rovnováhu. – Krize a konjunktura. – Konjunkturní ústavy. – Konjunkturní měření. Pořádková a vývojová věda hospodářská.

OBECNÉ SPISY O NÁRODNÍM HOSPODÁŘSTVÍ
V ČESKÉM JAZYCE

- B. Co jest viděti na hospodářství fysickýma očima 41*
 Fysickýma očima je viděti na hospodářství technický obsah, nikoli hospodářský pořádek.
- C. Účelový pohled odkrývá hospodářský pořádek 41*
 Patří k němu jednotný subjekt a jednotný účel. – Účel hospodářství určuje jeho hospodářský pořádek. – Každé hospodářství musí míti jednotný účel a subjekt, tedy toho, kdo podle účelu všechno hodnotí a hospodářství řídí. Subjekt myšlený při hospodářstvích společenských.
- D. Forma a obsah hospodářství 42*
 Všem hospodářstvím je společný účelový pořádek (zásada hospodárnosti atd.); hospodářství se od sebe liší náplní účelu, který uskutečňují. Mají společnou formu (účelovou) a liší se obsahem (účelovým). – Obsah hospodářství (obsah účelu, užitku, nákladu v něm) třeba lišiti od hmotné, technické výplně (strojů, zásob atd.). – Z různého účelu plyne různý pořádek.
- E. Hospodářství úplné a hospodářství dílčí 44*
 Na dnešním stupni vývoje peněžního je odděleno opatřování peněz (výdělek) od upotřebení peněz (spotřeba). Výdělek se děje ve zvláštních hospodářstvích, v podnicích, spotřeba v domácnostech. Doplňují se, každé z nich zvlášť je hospodářství dílčí.

D. ČLOVĚK SUBJEKTEM A OBJEKTEM PÉČE. INDIVIDUALISMUS – SOLIDARISMUS

- A. Péče o udržení a zlepšení života je složitý účelový soubor 45*
 Péče o udržení a zlepšení života zahrnuje mnoho účelů a potřeb. Má-li býti tato péče jednotným pořádkem, tážeme se po vrcholném účelu této péče.
- B. Člověk subjektem péče o sebe 45*
 Pečuje-li člověk sám o sebe, je tímto vrcholným účelem osobní spokojenost. – Z ní plynou subjektivní potřeby, užitky, hodnoty, náklady. – Pečuje-li člověk sám o sebe, musí míti svobodu pracovní a spotřební a též vlastnictví nad statky.

- C. Člověk je předmětem péče cizí 46*
 Je-li člověk předmětem cizí péče, nemá vlády nad statky, ani svobody pracovní a spotřební. Kdo péči provádí, vládne statky a pořádá jeho práci i spotřebu tak, aby z něho udělal člověka zdravého, vzdělaného a mravného. – Účel je objektivní a z něho plynou objektivní potřeby, užítky, náklady, hodnoty. – Objektivní účel pořádacím ústředím.
- D. Z toho plyne dvojitý různý pořádek 47*
 Péči člověka o sebe řídí osobní spokojenost jako účel, péči jednoho člověka o druhého řídí ideál života, zdraví a kultury. V prvním případě je člověk jen subjektem péče o sebe a účel je subjektivní, v druhém případě je člověk objektem péče a účel je objektivní. – Z toho plyne dvojitý různý pořádek. – Vrcholné účely řídicí péči o udržení a zlepšení života jsou původní.
- E. Individualistická soustava hospodářská 48*
 Když v celém národě pečuje každý sám o sebe, má každý také své hospodářství, kterých je tedy velmi mnoho. – Každý má vládu nad statky ve svém hospodářství (vlastnictví) a svobodu v práci i ve spotřebě. – Mezi těmito hospodářstvími se vytvoří styk (směna, koupě a prodej, zápůjčka atd.) a celý pořádek. – Nejde o jednotné hospodářství. Tomuto pořádku říkáme hospodářská soustava individualistická.
- F. Solidaristická soustava hospodářská*
- 1. Celý národ je předmětem péče státu 49*
 Je-li národ předmětem péče státu, směřuje péče k ideálu života, zdraví a kultury národa. – Pak je tato péče jednotným hospodářstvím, v němž stát vládne statky a ovládá práci i spotřebu všech občanů.
- 2. Obsah a skladba výroby a spotřeby 49*
 V tomto hospodářství by se vyráběly statky takové, které jsou občanům podle názoru vládce objektivně užitečné (aby byli zdraví a kulturní). – Mezi občany by se dělily statky a práce tak, aby užitek celkový byl maximální a aby náklad celkový byl minimální.

3. Statky by se rozdělovaly podle objektivní (pasivní) potřeby občanů 50
 Statky by se nedělily mezi občany podle toho, co by si přáli (subjektivní potřeby), nýbrž podle toho, co stát pro ně shledává užitečným a potřebným (objektivní potřeby pasivní) jako otec u dětí. – Soubor statků nezbytných k udržení života, existence, je existenční minimum. Potřeby zbytné a přepychové. – Jde na konec o rovnoměrný vývoj celku, nikoli o rovnost v práci a spotřebě.
4. Práce by se rozdělovala podle únosnosti 51
 Přidělováním statků podle objektivní potřeby se dosáhne maxima užitku v celku. – Při rozdělování práce se zmenší náklad na minimum, ukládá-li se každá jednotka práce tomu, u koho působí nejmenší náklad, to jest nejmenší újmu na zdraví a kultuře. Tato osoba má pro práci větší únosnost nežli jiná.
5. Solidární svazek mezi občany 52
 Silní a slabí se svazují tak, aby vývoj všech byl rovnoměrný. – Věcná solidarita v hospodářství. – Solidarita osobní. Hospodářství solidaristické. Komunismus.
- G. *Polarisace soustavy individualistické a solidaristické* 53
 Přehled obou soustav, individualistické a solidaristické. – Individuální a společenská odpovědnost. – Individuální a národní vůle k životu.
- H. *Věčný boj mezi individualismem a solidarismem* 54
 Silní jsou stoupenci individualismu, slabí jsou stoupenci solidarismu. – K trvalému zdaru individua i národa je třeba vyváženého poměru mezi individualismem a solidarismem. Proto jest hospodářský pořádek skutečný směsí prvků obou soustav.
- I. *Základní hospodářské pojmy* 55
 Všem hospodářstvím jsou společny pojmy účelové (potřeba, užitek, škoda, náklad atd.). Tvoří formální osnovu všech hospodářství. – Náplň těmto pojům dává obsah účelu, který to které hospodářství ovládá. Pak se tyto pojmy stávají hospodářskými. – Dvojí účelové ústředí, které pořádá péči o udržení a zlepšení života: Jedním je osobní spokojenost (účel subjektivní), druhým

jest ideál života, zdraví a kultury (účel objektivní). – Subjektivní účel (spokojenost), který ovládá péči individua o sebe, je též individuální. Objektivní účel (ideál života, zdraví a kultury národa), který ovládá péči o celý národ, je sociální. – Podle toho jsou individuální a sociální potřeby, užitky, hodnoty atd.

E. STÁT

- A. Pojem státu* 57
Státem zde rozumíme svrchovanou a ústřední vůli, která na státním území pořádá obyvatelstvo.
- B. Působnost státu. (Právní řád a hospodářství. Státní politika.)* 57
Stát vydává příkazy a zákazy, právní normy, jichž soujem je právní řád. – Stát ve svém hospodářství přejímá část péče o národ. – Právo a hospodářství jsou dvě ramena státní působnosti, aktivity. – Obojí působnost se doplňuje a tvoří státní politiku (soujem státní aktivity). – Právo je s hlediska nadřazeného státu nástrojem a prostředkem jeho politiky; s hlediska podřízených občanů souborem povinností (norem).
- C. Stát individualistický* 58
V soustavě individualistické (ryzí) nemá stát solidaristického hospodářství, udržuje v přímém i přeneseném smyslu „dopravní řád“ mezi lidmi. Tím zajišťuje každému, i když jej obmezuje, maximum volnosti. To je právo soukromé. – Právo soukromé.
- D. Stát solidaristický a smíšený* 59
V pořádku solidaristickém pohlcuje stát ve svém hospodářství celou péči o národ a právo donucuje jednotlivce, aby se této péči ve všech směrech podrobili. Právo veřejné. – V soustavě smíšené je základ individualistický. Současně však stát péči soukromou obmezuje a doplňuje ji vlastním hospodářstvím. – Právní řád obsahuje právo individualistické – soukromé – a právo solidaristické – veřejné.
- E. Odkud se béře ústřední vůle ve státě?* 60
Politika formální se týká otázky, kdo ve státě vládne, politika materiální otázky, jak vládne (jaký je obsah jeho norem atd.).

ODDÍL DRUHÝ

SOUSTAVA INDIVIDUALISTICKÁ

A. PODSTATA SMĚNNÉHO SPOLEČENSTVÍ

A. Od hospodářství soběstačného ke směnnému společenství . . . 65

Kdyby nebylo směny, musela by každá rodina ve svém hospodářství všechno vyrobiti, co potřebuje; byla by soběstačná. – Hospodářství směňují mezi sebou statky, aby zvýšila svůj užitkový stav. – Ruku v ruce se směnou jde dělba práce. – Dělbou práce se snižuje pracovní námaha a zvyšuje výkonnost práce, proto i blahobyt. – Po dělbě práce a při směně jsou všechna hospodářství na sobě závislá, tvoří směnné společenství. – Vzájemná závislost mezi směnným společenstvím a jednotlivým hospodářstvím. – Směnné společenství je celek, ale není jednotným hospodářstvím. Tomuto celku se říká též hospodářství národní. – Národ pak už není jen shlukem jednotlivců, je organizovanou společností, a to individualistickou.

B. Vznik peněz 67

Obtíž bezpeněžní (naturální) směny je v tom, že osoba ke směně ochotná nabízí druhé něco, co ona právě nepotřebuje, a naopak. – Nedělitelnost statků je další nesnází bezpeněžní směny. – K usnadnění směny se hledá statek obecný (všem žádoucí) a dělitelný. – Stal by se nepřímým abstraktním statkem. – Takový statek musí býti oběžný, musí máti velkou hodnotu v poměru ke své váze a ke svému prostoru. – Žádoucí jest, aby měl trvalou hodnotu směnnou. – Od dobytka ke stříbru a zlatu. – Drahé kovy jsou statkem obecným, dělitelným, oběžným a mají poměrně stálou hodnotu směnnou. – Peníze jsou nepřímý abstraktní statek. – Od vážení k ražbě.

C. Hospodářský koloběh v peněžním hospodářství

1. Směnné a cenové relace 70

Ze směny prodej a koupě. – Cena. – Směnná relace je poměr, ve kterém se statky směňují. – Poměr cen dvou statků je v obráceném poměru ke směnné relaci, ve které se přitom statky směňují. – Jak se vytvořily ceny ze směnných relací ke statku, který byl zvolen za peníze.

2. Domácnosti a podniky 71

Směna prorazila zdi soběstačných hospodářství (uzavřených). – Peníze oddělily vydělávání peněz v podnicích od upotřebení peněz v domácnostech – Podniky jsou pracovní skupiny, které vyrábějí statky, jež prodávají jiným hospodářstvím (prodávají jim též své služby jako lékaři, holiči atd.). – Opotřebení statků opotřebitelných (investic) a spotřebu statků spotřebitelných (surovin, látek pomocných) při výrobě.

3. Objektivní výnos podniků 72

Proti tržbě (ceně) prodaných statků (a služeb) stojí cena statků spotřebovaných. Rozdíl činí výnos podniku jako pracovní skupiny (výnos objektivní). – Z objektivního výnosu podniků se tvoří důchody domácnosti (přímé i odvozené). Národní důchod je roven výnosu národní práce. Čerpá se ze zhodnocování statků.

4. Obraz směnného koloběhu 73

D. Reálný hospodářský podklad a soustava hospodářských čísel

1. Úvodní pojmy 73

Ceny, výnosy podniků a důchody domácnosti tvoří tři hlavní řady hospodářských čísel. – Součet každé řady se rovná součtu každé jiné. Úhrn cen, výnosů nebo důchodů je hospodářské číslo. – Setrvačnost soustavy hospodářských čísel.

2. Jak vzniklo hospodářské číslo? 75

Cenové relace se vytvořily z relací směnných. – Zvolíme-li $\frac{1}{8}$ g zlata za peněžní jednotku, je cena zlata za kilogram fixována (stojí tolik jednotek, kolik se jich dá z kilogramu udělati). – Cena jednotlivých statků se tvoří ze směnné relace mezi nimi a zlatem a z toho, že za jednotku peněžní bylo zvoleno určité množství zlata. – Z cen statků a z velikosti jejich výroby a zvolené peněžní jednotky plyne hospodářské číslo. – Mění se tedy buď změnou ve výrobě, ve směnných relacích nebo v peněžní jednotce. – Drahé kovy mají poměrně stálou směnnou relaci pro svou přepychovou povahu. – I peněžní statek má směnnou relaci, ale ta se neprojevuje v jeho ceně, která je fixována, nýbrž ve vzestupu nebo poklesu celé hladiny cenové.